

REFERENCES

1. Varenko V. M. Informatsiyno-analitychna diyal'nist': Navch. posibnyk. [Informational and analytical activity: Textbook] / V. M. Varenko – K.: Universytet «Ukrayina», 2014. – 417 p.
2. Zhaldak M. I. Problemy informatyzatsiyi navchal'noho protsesu v shkoli i v vuzi [The problems of informatization of study process at school and at a higher educational institution] / M. I. Zhaldak // Suchasna informatsiyna tekhnolohiya v navchal'nomu protsesi: zb. nauk. prats'. – K.: KDPI im. M. P. Drahomanova, 1995. – P. 3–16.
3. Informatsiyna kul'tura vchytelya pochatkovykh klasiv: monohrafiya [Information culture of a primary school teacher: monograph]; nauk. red. R. S. Hurevych. – Vinnytsya: VDP, 2007. 379 p.
4. Morze N. V. Metodychna systema pidhotovky maybutnikh vchyteliv informatyky v pedahohichnykh universytetakh: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.02 [Methodical system of future Information Technology teachers' training at pedagogical universities: dissertation] / N. V. Morze. – K., 2003. – 445 p.

УДК 37. 015. 311: 82. 091= 11 Франко

НАТАЛІЯ РОКІЦЬКА

ndaniv@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка

**НІМЕЦЬКОМОВНА СПАДЩИНА ІВАНА ФРАНКА У ФОРМУВАННІ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Висвітлена німецькомовна спадщина І. Франка з урахуванням особливостей його міжкультурної діяльності, яка найбільш яскраво виявилась у публікаціях письменника, скерованих до німецькомовного читача та перекладах його творів. Показано, що в своїй багатогранній діяльності І. Франко завжди орієнтувався на європейські масштаби, підтримуючи своєю літературознавчою діяльністю якісний рівень духовних надбань українства. Оскільки важливою умовою формування міжкультурної компетентності під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є культурологічна складова із збереженням ціннісного ставлення до національної та іноземних культур, то запропоновано в цьому процесі творчо використовувати німецькомовне літературне надбання геніального письменника і мислителя І. Франка.

Ключові слова: Іван Франко, німецькомовна спадщина, міжкультурна діяльність, національна культура, міжкультурна компетентність.

НАТАЛІЯ РОКИЦКАЯ

ndaniv@ukr.net

кандидат педагогических наук, доцент,

Тернопольский национальный педагогический университет им. Владимира Гнатюка

**НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЕ НАСЛЕДИЕ ИВАНА ФРАНКА У ФОРМИРОВАНИЕ
МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

Отображено немецкоязычное наследие И. Франко с учетом его межкультурной деятельности, которая особенно ярко отражена в публикациях писателя для немецкоязычного читателя и переводах его произведений. Отмечено, что в своей многогранной деятельности И. Франко всегда ориентировался на европейские масштабы, поддерживая своей литературоведческой деятельностью качественный уровень духовного наследия украинства. Поскольку важным условием формирования межкультурной компетентности в процессе профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка является культурологический компонент со збереженням ценностного отношения к национальной и иноязычным культурам, то предложено использовать немецкоязычное литературное наследие геніального писателя и мыслителя И. Франко.

Ключевые слова: Иван Франко, немецкоязычное наследие, межкультурная деятельность, национальная культура, межкультурная компетентность.

NATALIA ROKITSKA

ndaniw@ukr.net

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

IVAN FRANKO'S GERMAN HERITAGE IN FORMING INTERCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES

The article deals with Ivan Franko's German heritage along with peculiarities of his intercultural activity, which is manifested in the poet's works aiming at the German-speaking readers, and translations of his works. Versatile activity of I. Franko was based on European values, which contributed to high level of spiritual assets inherent to Ukrainian nation. Just as important condition for forming intercultural competencies through professional training of future teachers of foreign languages is a culturologic component with value attitude to national and foreign cultures, so it is brought forward to use creatively of the writer and thinker of genius, Ivan Franko. Franko's Words are eternal and influence the minds of many people in Europe and the world. Franko was a great strategist of national culture. He set himself the task of making Ukrainian culture more European in general, attaching it to the themes and models of European and world literary process. German literary heritage of Franko should be viewed not only as an important facet of a prominent journalist, writer and scientist, an important means of rapprochement of peoples, mutual enrichment of cultures, but above all as a desire to educate native people, to awaken their national consciousness, to build their own state, and in this case, to form intercultural competence of future teachers, teachers of new generation.

Keywords: Ivan Franko, German heritage, intercultural activity, national culture, intercultural competence.

Інтенсивні інтегративні прояви в умовах Болонського процесу зумовлює важливу роль наукового співробітництва європейських країн в галузі міжкультурної освіти. З огляду на це у контексті загальноєвропейської консолідації одним з пріоритетних напрямів освітньої діяльності нашої держави є підготовка сучасного вчителя – фахівця нової генерації, здатного до міжкультурного навчання, ефективного виконання своїх професійних функцій і громадянських обов'язків, посередника між власною та іншомовними культурами.

Метою розвитку неперервної педагогічної освіти стає підготовка педагогів, здатних здійснювати професійну діяльність на нових концептуальних засадах, реалізовувати різнобічний розвиток особистості, відповідати її освітнім і духовно-культурним потребам та запитам конкурентоспроможності на ринку праці. Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», прийнятої в січні 2015 р., наріжним фактором реформування освіти є вивчення іноземних мов як пріоритет внутрішньої політики України щодо інтеграції з ЄС. Особливої актуальності у зв'язку з цим, набуває проблема формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Особливості формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови досліджували О. Березовська, Н. Грицик, В. Калінін, Т. Колодько, О. Котенко, Л. Пуховська, С. Радул, В. Редько та ін.

Важливою умовою формування міжкультурної компетентності під час професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є культурологічна складова із збереженням ціннісного ставлення до національної культури та культури країни, мову яких вони вивчають.

Німецькомовна спадщина Івана Франка вже була предметом наукового вивчення Б. Бендзара, М. Возняка, М. Зимомрі, В. Жили, Я. Погребенник, Л. Рудницького, І. Теплового, Я. Яреми та інших відомих вчених, однак в рамках питання її впливу на формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови ще не досліджувалась.

Метою статті є висвітлення ролі німецькомовної спадщини І. Франка як феномена й одного із засобів у процесі формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Багатогранна творча спадщина І. Франка, як життєдайне джерело, у нашому сьогоденні переосмислюється, збагачуючи нас новим досвідом. У своїй багатогранній діяльності письменник і мислитель завжди орієнтувався на європейські масштаби, підтримуючи своєю літературознавчою діяльністю якісний рівень духовних надбань українства. Творчо переймаючи світовий, передусім загальноєвропейський досвід, володіючи чотирнадцятьма іноземними мовами І. Франко пристрасно прагнув передати рідною мовою найкращі духовні, літературні скарби різних народів і різних епох. Ніхто – ні до Франка, ні після нього в Україні не здобувся на такий широкий розмах майстерної перекладацької діяльності. «Франко як перекладач не має в нашому письменстві рівних ані за потужністю і широтою охоплення явищ світової літератури, ані за глибиною мистецької ерудиції, ані за напругою творчої волі, спрямованої на граничне розширення духовних обріїв української культури» [22, с. 181].

Водночас, живучи і творячи в Австро-Угорській імперії, майстер слова перекладав українські твори іноземними мовами, писав наукові розвідки, будучи невтомним будівничем української європейської культури, закладав міцний фундамент для системного міжкультурного діалогу. «Тільки те, що здобудемо своєю працею, – писав І. Франко, – те буде справді наше надбання; і тільки те, що з чужого культурного добра присвоїмо собі також власного працею, стане нашим добром. От тим-то я старався присвоювати нашому народові культурні здобутки інших народів і знайомити інших з його життям» [12, с. 309].

«Іван Франко, визначний теоретик і майстер художнього перекладу, слушно розглядав міжкультурні зв'язки і їх найпродуктивнішу ланку переклад як одну із кардинальних доміант взаємозбагачення національних культур, взаємопроникнення національного й інтернаціонального у світовому літературному річищі», – вказують М. та І. Зимомрі [6, с. 183].

Цінним надбанням франкознавства є видання Берлінської Академії наук у 1963 р. матеріалів і досліджень з історії Східної Європи, що повністю присвячені І. Франку. Ця велика монографія, впорядкована відомими німецькими славістами професорами Е. Вінтером і П. Кірхнером, стала першим майже повним зібранням творів письменника, написаних і опублікованих німецькою мовою. У вступній статті подано ґрунтовну загальну оцінку німецькомовної спадщини І. Франка на тлі сучасної йому епохи, правдивість, сміливість думки та великий художній талант митця слова.

Співпраця, листування І. Франка з передовими вченими Європи дослідником К. Федерном, теологом і видавцем грецького Нового Завіту Е. Нестле, адвокатом і політиком Е. Фюртом, основоположником візантології в Німеччині К. Крумбахером принесли в майбутньому свої плоди. Під час підготовки докторської дисертації у Віденському університеті І. Франко знайомиться з такими видатними особистостями, як В. Ягич. Й. Іречек, Т. Масарик, А. Черни, Т. Герцль, М. Габерлянд, літераторами й журналістами Г. Баром, І. Зінгером, Г. Каннером, А. Бергером, К. Глоссі та отримує запрошення з австрійських і німецьких літературних, наукових та етнографічних журналів. За посередництва німецької мови він починає друкувати, крім полум'яних публіцистичних статей, численні огляди української літератури, інформує європейського читача про її розвиток, популяризує кращі твори українських письменників. У Відні він виголошує кілька рефератів про загальнослов'янські літературні проблеми: «До переказу про квітучу палицю короля Пржемислава», «Про Варлаама і Йоасафа», «Легенди про Магомеда у слов'ян», які схвально оцінив професор Віденського університету В. Ягич. Чільне місце у цих працях автор відводив українській літературі як одній із ланок загальнослов'янської літературної історії.

Після захисту докторату І. Франко активно долучається до німецькомовного культурного життя. На межі ХІХ–ХХ ст. вважав австрійський літературознавець Г. Витрценс, він був найвідомішим і найактуальнішим критиком і полемістом на віденській культурній арені. Після створення «Літературно-наукового вісника» сприйняття і осмислення української літератури на тлі інших європейських літератур, враховуючи німецькомовні, стає для І. Франка елементом літературознавчого мислення. Одна із перших статей цього видання пропагувала ідею: «Кожен чільний сучасний письменник, чи він слов'янин, чи німець, чи француз, чи скандинавець, являється неначе дерево, що своїм корінням вривається у свій рідний національний ґрунт, намагається ввісати в себе і переварити в собі якнайбільше його живих соків, а своїм пнем і кроною поринає в інтернаціональній атмосфері...» [4, с. 220]. Особливого зацікавлення заслуговує німецькомовна стаття І. Франка, написана в листопаді 1899 р., «Малоросійсько-українська

література», в якій автор подає загальний огляд історії української літератури, називаючи І. Котляревського «батьком української літератури», а час опублікування його «Енеїди» (1798 р.) вважає початком нової літератури. Високо оцінює І. Франко інші твори письменника – «Наталку-Полтавку» та «Москаля-чарівника», констатує, що його творчість вплинула на подальший розвиток української літератури.

Літературознавець знайомить європейського читача з творчістю П. Гулака-Артемовського, Г. Квітки-Основ'яненка, котрі своїми творами зробили чималий внесок у розвиток української літератури. І. Франко дає високу оцінку творчості Марка Вовчка, яку називає «новим, найбільш оригінальним новелістичним талантом». Критик зараховує до талановитих белетристів Г. Барвінок, О. Стороженка, а про І. Нечуя-Левицького з гордістю говорить як про «епічний талант». Характеризуючи стан української літератури XIX ст., І. Франко висвітлює творчість С. Руданського та М. Старицького, а також Панаса Мирного, якого називає «епіком першого рангу», згадує інших обдарованих письменників і серед них в першу чергу М. Коцюбинського та Лесю Українку.

У журналі «Aus fremden Zungen» (Штутгарт і Лейпціг, 1901 р., № 8) виходить з друку стаття І. Франка «Українська (руська) література», на яку газета «Діло» (1901, № 77) відгукнулася так: «Огляд українсько-руської літератури (д-ра Франка) – се в своїм роді щось справді знаменитого. В трьох неповних стовпцях, що займають мало що понад одну сторону друку малого quarto потрапив д-р Франко з'ясувати чужинцям коротко, прецизно та ясно: що то є українсько-руський нарід, – яка його історична доля, які періоди розвитку переходила наша література, як вона розвивається від часу «Енеїди» та які у нас найновіші її представники» [1, с. 85]. Важливий акцент у статті зроблено на характеристиці літературної творчості Л. Мартовича і В. Стефаніка; новели та нариси останнього, вважає Франко, «діють як найкращі народні пісні». Поряд вміщені також переклади їх письменників (зокрема у № 8 за 1901 р. опублікована в перекладі новела В. Стефаніка «Камінний хрест»).

Плідно І. Франко продовжує популяризацію досягнень української літератури у віденському журналі «Österreichische Rundschau», публікуючи частинами важливу працю «Українська література в 1904 р.» (1-а частина в I томі, № 5 від 1 грудня 1904 р.; 2-а частина в II-му томі, № 20 від 16 березня 1905 р.). Варто зауважити, що у цій публікації не подана характеристика української літератури 1904 р., лиш у стислій формі зроблено огляд історії всієї української літератури. На прохання редактора цього ж журналу К. Глосси (його лист до письменника від 5 вересня 1904 р.) І. Франко 15 червня 1907 р. публікує статтю «Українська література в 1904–1906 рр.».

Доробок І. Франка мав принципове значення, оскільки російські шовіністичні діячі виступали проти української мови і літератури.

Від 80-х років XIX ст. і донині І. Франко залишається найвидатнішим дослідником, невтомним перекладачем, видавцем і популяризатором спадщини Т. Шевченка. Глибине дослідження спадщини Кобзаря розпочинається трактатом «Із секретів поетичної творчості» і налічує майже 60 праць, які друкувалися українською, польською, німецькою, російською мовами та присвячені безпосередньо його творчості.

У 1882 р. І. Франко почав перекладати німецькою мовою твори Т. Шевченка «Неофіти», «Марія», «Кавказ», «Сон», «Перебендя», «Заповіт», «Світе ясний», «Н. Костомарову», «О люди, люди небораки» та ін. Найбільш плідним став 1904 рік: І. Франко відгукується на всі роботи, які так чи інакше стосуються творчості Т. Шевченка, з-під пера літературознавця виходять статті «Шевченко в німецькому одязі», «Шевченко по-німецьки», що дотепер залишаються зразками перекладознавчого аналізу.

Справа поширення творчості Т. Шевченка серед європейських народів набуває для І. Франка особливої ваги. Справа ця, безперечно, важлива, проте нелегка, коли мова йде про переклад таких наскрізь національних і своєрідних творів Т. Шевченка. Для нього не є важливим тільки те, що існують переклади творів Кобзаря чужими мовами, а й те, як вони виконані, як «хоч приблизно передати мелодійність і враження оригіналу», адже для вдалого відтворення Шевченкової поезики іноземними мовами потрібні «золотарі з дуже делікатним струментом і дуже ніжною рукою» [19, с. 196].

Окремо треба сказати про роль у популяризації української літератури серед європейського читача на рубежі століть віденського журналу «Ruthenische Revue» (1903–1905),

згодом «Ukrainische Rundschau» (1906–1916). Навколо цього видання об'єдналися діячі української та зарубіжної культури (Р. Сембратович, І. Франко, О. Кобилянська, О. Попович, В. Кушнір, М. Мочульський, О. Роздольський, О. Грицай, А. Бош та ін.). Журнал подавав широку картину духовного розвитку українства (література, наука, фольклор, музика, живопис, політичне та культурне життя), зосереджуючи свою увагу на визначних постатях. 15 травня 1903 р. було надруковано у «Ruthenische Revue» статтю «Тарас Шевченко і його заповіт» переклади німецькою мовою віршів Т. Шевченка «Заповіт» та М. Некрасова «На смерть поета». І. Франко з глибокою любов'ю пише про Кобзаря: «Оці рядки не є будь-якою вичерпною розвідкою про найбільшого українського поета. Можливо, мені колись доведеться з'ясувати німецькому громадянству життя, поетичну творчість і значення цієї визначної людини в докладнішій праці. Тут ... бажав би я тільки коротко вказати на нього, як на найвищого представника новітньої української літератури і подати в моєму німецькому перекладі один з найцікавіших коротких віршів цього поета; ...він народний поет у найповнішому і найкращому розумінні цього слова... Він є немов великий факел з українського воску, що світиться найяснішим і найчистішим вогнем європейського поступу, факел, що освітлює цілий новітній розвиток української літератури» [13, с. 386, 388]. І. Франко відзначає, що на сторінках видання порушено добру справу: ознайомлення європейської громадськості з кращими здобутками української літератури в перекладах.

Заборона російського режиму святкування 100-річчя від дня народження Т. Шевченка в 1914 р. яскраво засвідчили процес швидкого пробудження народних мас не лише в Україні, а й поза її межами. Вони стали блискавичним доказом того, що українство йде твердою, хоч тяжкою, але певною дорогою зросту до загального визнання. Німецька газета «Die Zeit. Morgenblatt» (3 квітня 1914 р.) надрукувала статтю І. Франка «Taras Schewtschenko». «Коли б мені довелося звести поезію Шевченка до однієї формули, писав він, то я був би схильний назвати її поезією бажання життя. Вільне життя, нічим не опутаний розвиток одиниці і всієї суспільності — це ідеал, якому Шевченко був вірний протягом усього життя» [5, с. 386].

У спеціальному ювілейному випуску (12 травня 1914 р., № 3–4), що вийшов окремим збірником під назвою «Taras Schewtschenko, der größte Dichter der Ukraine. Zur Jahrhundertfeier seiner Geburt» («Тарас Шевченко, найбільший поет України до сторічного ювілею його народження»), І. Франко вперше опублікував «Присвяту» («Widmung»), тоді як українською мовою вона появилась в газеті «Нове слово» (1914 р., № 523). Подібного про Т. Шевченка не написав ніхто ні до І. Франка, ні після нього. «Присвята» – це синтетичне осмислення постаті Кобзаря з погляду його значення не лише для української, а й для світової культури» [5, с. 386].

Відродно, що І. Франко зіграв неабияку роль як консультант, порадник і рецензент українських та зарубіжних дослідників і перекладачів творів Т. Шевченка (зокрема, давав цінні поради професорові німецької мови і літератури в Лозанні А. Зелібу; українському публіцистові, одному з редакторів журналу «Ukrainische Rundschau» В. Кушніру) [10].

Значний діапазон зацікавленості багатогранною творчістю Т. Шевченка властивий перекладам Юлії Вірґінії «Ausgewählte Gedichte von Taras Schewtschenko» («Вибрані поезії Тараса Шевченка» Ляйпціг, 1911), збірнику статей, досліджень та перекладів, виданих редакцією «Ukrainische Rundschau», «Taras Schewtschenko – der größte Dichter der Ukraine» («Тарас Шевченко – найбільший поет України» Відень, 1914) та монографії шведського славіста А. Енсена «Taras Schewtschenko – ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie» («Тарас Шевченко – життя українського поета. Літературна студія» Відень, 1916). Так, у передмові до видання Юлія Вірґінія відзначила великий самобутній талант Шевченка, який «має право займати в світовій літературі визначне місце». Незважаючи на деякі фактичні помилки, які вкралися у переклад та передмову до творів Кобзаря, здійснених поетесою, І. Франко у своїй статті «Шевченко – по-німецьки» відзначає намагання авторки скрізь додержувати розміру оригіналу, «хоч при додержанні цього її змагання німецький вислів не раз мусив вийти твердий та неприродний і більше або менше віддалюватися від українського тексту» [20, с. 526].

Освоєння творчості Т. Шевченка німецькомовним читачем значною мірою позначене успіхами українського шевченкознавства той час, зокрема виходом нових наукових видань творів Кобзаря, а також більшою чи меншою причетністю І. Франка до поданих вище трьох книжок (перекладачі початку ХХ ст., серед них і Юлія Вірґінія, мали в руках наукове двотомне видання творів Т. Шевченка, що вийшло 1908 р. у Львові за редакцією І. Франка). На європейських

теренах виходять збірки творів Кобзаря у перекладах німецькою (1911), англійською (1911) та польською (1913), появляється чимало статей про славного українця іншими мовами.

У травні 1915 р. І. Франко підготував до друку німецькою мовою зразкові переклади ліричних творів Шевченка («Кавказ», «В неволі, в самоті немає», «О люди, люди небораки», «Заповіт», «Марія», «Садок вишневий коло хати», «Гімн чернечий», «І день іде, і ніч іде», «І багата я, і вродлива я», «Не женися на багатій», «Я не нездужаю нівроку» та ін.), які називав «люксусовим артикулом своєї продукції». І. Франко звернувся в справі опублікування за допомогою до Союзу визволення України у Відні, але останній запропонував письменникові послабити революційний зміст поезій Кобзаря. І лише у 1930 р. М. Возняк опублікував розділ «Шевченко в німецьких перекладах Франка».

Українська літературознавець, перекладач А.-Г. Горбач у своєму дослідженні «Франкові переклади Шевченкової поезії» (Мюнхен, 1966) робить висновок, що І. Франко, пропагуючи творчість Кобзаря, підносив надбання рідної літератури до найкращих досягнень тогочасних європейських літератур.

Чимало статей І. Франка сприяли популяризації серед австрійців і німців українських історичних народних пісень. Ще в 1876 р. він розпочав переклад циклу пісень під заголовком «Вибір із народних пісень українців» (опубліковано вперше в 1963 р.), де, серед інших, знаходимо пісні: «Сонце низенько, вечір близенько», «Ой, Василю, Василю», «Ой, дівчино, шумить гай», «Половина саду цвіте», «Ой ти, дівчино, зарученая», «Не сама я ходила», а також пісні історичної тематики «Дума про мир Хмельницького в Білій Церкві та козацьку війну», «Дума про сестру і брата», «Дума про вдову і її синів». Виконаний у 1882 р. переклад «Галицько-руських народних пісень» («Три клопоти», «Плакуча іва», «Ах, моє горе, так байдуже» та ін.) також опубліковано вперше у 1963 р. Стаття І. Франка «Найстарша українська народна пісня» у віденському журналі: «Zeitschrift für österreichische Volkskunde» (1907 р.) пропонує німецькомовному читачеві історичний огляд української народної творчості. У спадщині поета міститься 23 листи з його листування із Товариством австрійської народної творчості щодо питань поширення українських народних пісень німецькою мовою.

І. Франко написав німецькою мовою деякі свої художні твори, також переклав німецькою із своєї творчої спадщини суспільно-політичні оповідання «Право свині» («Свинська конституція»), «Вівчар», «Острий-преострий староста», «Розбійник і піп», «Історія одної конфіскації», «Із галицької «Книги Биття», «Терен у нозі», «Хома з серцем і Хома без серця», «До світла!», які друкувались спочатку в австрійській та німецькій пресі, а згодом перекладались галицькими виданнями та різними закордонними періодичними виданнями.

Німецька Франкіана започаткувалася у 1879 р. опублікованим у віденському журналі «Die Heimat» перекладом вірша «Каменярі», тоді як перша публічна інформація про І. Франка у Німеччині появилася 21 жовтня 1882 р. на шпальтах журналу «Magazin für Literatur des In- und Auslandes». Анонімний автор веде мову про перекладацькі заслуги творів світової літератури І. Франка, що збагачують українську літературу 80-х років. Першовідкривачами Франкового слова німецькою стали К. Гельбіх і А.-Ш. Вуцкі. Вони переклали оповідання з тюремного життя «На дні» (1903), програмний вірш «Гімн» («Вічний революціонер»), окремі поезії збірки «З вершин і низин» з циклу «Зів'яле листя». 1916–1919 роки принесли німецькомовному читачеві відомості про життєвий шлях, письменницьку та громадську діяльність славного українця. Віденський журнал «Ukrainische Nachrichten» (1916, № 90 (91)) друкує статті «Франко – перекладач», «Франко – митець», «Франко – учений», А. Лютер публікує у гамбурзькому журналі «Ukraine» (1919, № 1) нарис «Іван Франко», в науковому журналі «Archiv für slawische Philologie» (Берлін, 1918) подано короткий огляд творчості українського письменника.

Талановита літераторка А.-Ш. Вуцкі видала у 1921 р. невеличку збірку «З країни колося. Українська лірика в німецьких переспівах», в якій І. Франко представлений віршами з циклу «Зів'яле листя»: «По довгім, важкім отупінню», «За що, красавице, я так тебе люблю», «Як ти могла сказати се так рівно...», «Твої очі, як те море», «Не минай з погордою», «Я не жалуюсь на тебе, доле», «Як почувеш вночі край свого вікна», «Як віл в ярмі, отак я день за днем», «Якби знав я чари, що спиняють хмари» та ін. Добротні переклади А.-Ш. Вуцкі передають елегійно-піднесений настрій і зворушливу щирість почуттів ліричного героя Франкової поезії, вони не позбавлені мелодійності й легкості вислову, характерних для оригіналу.

Популярність І. Франка новою хвилею продовжується у повоєнні часи. Так, лейпцігське видавництво «Реклам» випустило в світ в 1953 р. збірку прозових творів Каменяра під заголовком «У кузні» та інші оповідання у перекладах Є. та В. Вонсацьких. Нові повісті й оповідання І. Франка (у збірках «Мирон і велетень», «Буря у Тухлі»), перекладені Е. Галевським та М. Борк, опубліковані у 1954–1955 рр. Часописи «Buchbesprechung» (Лейпціг, 1955, № 5) і «Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel» (Лейпціг, 1955, № 9) зазначають, що поява творів І. Франка німецькою мовою є відрадною подією для німецького читача.

Та чи не найвагоміший внесок до скарбниці німецької спадщини Франкіани зробили Е. Вайнерт, Е. Вінтер та П. Кірхнер. Зі зразками перекладацької майстерності талановитого німецького поета інтерпретатора творчості Франка Е. Вайнерта читач познайомився ще у 1940-х роках, коли журнал «Internationale Literatur» (1942, № 11; 1945, № 8–9) надрукував його переклади «Каменярів», пролог до поеми «Мойсей», вірші «Україні», «Думка в тюрмі» та інші поезії, які згодом перевидавалися (1952, 1954, 1958).

Видавництво «Культура і прогрес» у 1951 р. дарує німецькому читачеві збірку Франкових поезій Е. Вайнерта під назвою «І бачив я в думці безмежні поля». В перекладі німецького франкознавця відчувається і суворий, бойовий дух, і нестримний порив до діяльності на благо стражденного людства, і щирість та непохитність переконань. З подиву гідною точністю і влучністю передані ним не лише поетичні образи й думки оригіналу, а й багатство та глибина емоцій, складна й мінлива гама почуттів. Переклади поезій «Декадент», «Товаришам із тюрми», «На суді», «Гримить!», «Земле моя, всеплодюча мати», «Пісня і праця – великі дві сили», «В шинку», «Як там у небі», «Моя любов», «Сурка», «Антошкові», «Думка в тюрмі», «Ідилія» бездоганні.

Перекладацька діяльність франкознавців колишньої НДР йшла в парі з серйозною науковою працею над творчою спадщиною І. Франка, упорядниками якої, як ми вже згадували вище, стали Е. Вінтер і П. Кірхнер. Антологія охоплює п'ять розділів, перший з яких подає п'ять автобіографічних творів І. Франка, написаних в епістолярній формі на прохання редакції «Енциклопедичного словника Гердера». Другий розділ містить літературознавчі статті, присвячені Г. Успенському, М. Конопницькій, Т. Шевченку (дві статті), українській літературі (4 статті). До третього розділу включені літературно-критичні твори: про мистецтво перекладання, переклади українських народних пісень та 20 Шевченкових поезій. Четвертий розділ містить низку оповідань І. Франка: «Терен у носі», «Свинська конституція», «Острий-преострий староста», «Історія одної конфіскації», «До світла», «Вівчар» та ін. У п'ятому розділі зібрано 146 листів австрійських і німецьких політичних діячів, письменників, видавців і журналістів до І. Франка.

Німецькі укладачі наголошують, що читачеві досі недоступні наукові праці І. Франка в царині німецької літератури, зокрема розвідки про Й.-В. Гете, Ф. Шіллера, К.-Ф. Маєра, які не увійшли до підготовленої ними антології, а також численні його статті про старослов'янську літературу, етнографічні дослідження, критичні матеріали з питань релігії, різні ескізи й фрагменти та велика кількість листів, що зберігаються в партійних, державних і редакційних архівах Відня чи у приватних осіб.

До німецькомовних франкознавчих праць належать ще стаття П. Кірхнера «Нові аспекти вивчення творчості Франка» («Zeitschrift für Slawistik», 1966, т. XI, кн. 5) та його рецензія на переклади Е. Вайнерта («Weltbühne», 1956, № 35), стаття Е. Вінтера «Іван Франко: літературний світ» («Zeitschrift für Slawistik», 1957, т. II). П. Кірхнер у 1964 р. захистив докторську дисертацію «Гене́за і суспільно-культурна проблематика творів Т. Шевченка в німецькомовних перекладах І. Франка та Е. Вайнерта», а І. Метковська-Кайзер – «Зв'язки Івана Франка з Польщею у боротьбі проти клерикалізму» (1965) у Берлінському університеті імені Гумбольдта. Відрадно, що у 1983 р. вчений-україніст П. Кірхнер був удостоєний Міжнародної премії ім. І. Франка Спільки письменників України.

Зауважимо, що твори І. Франка в перекладах німецькою мовою виходили і за радянської доби. Так, у 1930р. і 1938 р. з'явилися дві збірки Франкових оповідань, в 1956 р. М. Бажан та О. Дейч опублікували про Каменяра змістовні статті у журналах «Presse der Sowjetunion» (№ 104) та «Sowjet-Literatur» (книга 8).

В останньому доробку І. Качанюк-Спех «Безмежне поле. Українська поезія у переспіві німецькою мовою» (2010) височать постаті класиків української літератури, представлені

поезіями І. Франка «Твої очі», «Гримить», «Безмежнеє поле», «Котляревський», «Земле, моя всеплодюча мати» та «Сипле сніг». Ця вибірка дійсно зроблена «... за покликом серця з метою шанобливо і впевнено ... відкрити німецькому читачеві органічність та неповторність українського поетичного мистецтва» [7, с. 6].

До 155-річчя від дня народження І. Франка в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка побачила світ, укладена нами розвідка «... Um die Seele der gesamten Nation zu bereichern» на основі малодоступних або взагалі невідомих матеріалів. Вона містить німецькомовні літературознавчі статті відомих франкознавців, різножанрові німецькомовні тексти митця слова – здебільшого переклади німецькою мовою українських народних пісень та поезії Т. Шевченка, автобіографію, а також переклади Франкових поезій Е. Вайнерта та І. Качанюк-Спех. Ця підбірка матеріалу може бути корисною не тільки для формування міжкультурної компетентності студентів-майбутніх учителів, а й допоможе студентам-філологам, які проходять педагогічну практику в школі, краще зорганізувати навчальний процес і створити на уроках атмосферу іншомовного спілкування.

Цьогоріч символічним подарунком до 160-го ювілею І. Франка від факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка стало видання антології німецькомовних творів письменника «Vivere memento», яку підготувала до друку кафедра міжкультурної комунікації та перекладу університету у співпраці з Віденським університетом та за сприяння Австрійської служби академічних обмінів у Львові, докторантської дослідницької групи «Галичина» (Galizien-Kolleg der Universität Wien). Упорядниками видання є завідувач кафедри міжкультурної комунікації та перекладу А. Паславська, асистент кафедри, лектор Австрійської служби академічних обмінів Т. Фогель та заступник директора інституту славістики Віденського університету А. Вольдан.

Антологія знайомить із німецькомовними текстами І. Франка – художніми творами, публіцистикою, літературною та перекладацькою критикою, приватними листами, автобіографією, а завершує збірку поезія і проза велета думки і слова в перекладах інших авторів. Тут знаходимо і переклади, здійснені за життя І. Франка, і нові переклади його творів: оповідання «Odi profanum vulgus» (А. Вольдана) і «Доктор Бессервіссер» (А. Паславської і Т. Вольдана), поезії з циклу «Єврейські мелодії» (І. Качанюк-Спех) та ін.

Упорядники переконані, що запропонована збірка буде цікавою передовсім для німецькомовного читача, який належно оцінить генія українського народу, а також вона буде корисною для українських дослідників німецькомовної спадщини І. Франка, германістів, усіх, хто плаче німецьку мову в Україні. До сьогодні геніальне слово І. Франка звучить не лише до його земляків, воно – вічне і надалі несе у собі суттєвий вплив на свідомість багатьох народів Європи і світу. Воістину ми ще ще раз утверджуємось у пророчому і вічному – «як много важить слово».

І. Франко – європеїст. За словами О. Пахльовської, одним із головних історичних вузлів його діяльності, розв'язання яких зробило його великим стратегом національної культури, – це послідовна і цілеспрямована європеїзація української культури загалом, прилучення її до тем і моделей загальноєвропейського і світового літературного процесу.

Різноманітну німецькомовну спадщину І. Франка потрібно розглядати не лише як важливу грань діяльності видатного публіциста, письменника і вченого, важливий засіб зближення народів, взаємозбагачення культур, а насамперед як прагнення просвіти рідного народу, пробудження його національної свідомості, розбудови своєї держави, а в нашому випадку – й формуванню міжкультурної компетентності майбутніх учителів, педагогів нового покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендзар Б. Вклад Івана Франка в справу популяризації надбань української літератури серед австрійців та німців / Б. Бендзар // Українське літературознавство: міжвідомчий республіканський збірник. Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. – Вип. 3. – С. 83–88.
2. Бендзар Б. Поетична спадщина І. Франка німецькою мовою / Б. Бендзар // Українське літературознавство: республіканський міжвідомчий збірник. Іван Франко. Статті і матеріали. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1971. – Вип. 14. – С. 46–51.
3. Возняк М. Поезії Шевченка в німецьких перекладах Франка // З життя і творчості Івана Франка. – К.: Вид-во АН УРСР, 1955. – С. 266–303.
4. Гнатюк М. Іван Франко і проблеми теорії літератури: навч. посібник / М. Гнатюк. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 240 с.

5. Горак Р. Іван Франко. Quo tendis. Книга десята. Ч. 1 / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів, 2009. – 434 с.
6. Зимомря М. Іван Франко: логіка інтерпретації мовою мети / М. Зимомря, І. Зимомря // Рецептивні моделі творчості Івана Франка; за ред. М. П. Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – С. 182–194.
7. Качанюк-Спех І. Безмежне поле: українська поезія у переспіві німецькою мовою / І. Качанюк-Спех. – Тернопіль, 2010. – 160 с.
8. Космеда Т. А. Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри / Т. А. Космеда. – Львів: ПАІС, 2006. – 328 с.
9. Москаленко М. Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 5–6. – С. 174–194.
10. Погребенник Я. Шевченко в німецькомовному світі / Я. Погребенник // Шевченко і світ. – К.: Дніпро, 1989. – С. 167–200.
11. Рудницький Л. Іван Франко і німецька література; відп. ред. О. Купчинський. Ч. 10. – 2-ге уточ. і розшир. вид. / Л. Рудницький. – Львів, 2002. – 239 с.
12. Франко І. Промова на 25-літньому ювілеї // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 31. – С. 308–311.
13. Франко І. Тарас Шевченко і його «Заповіт» // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 34. – С. 386–388.
14. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. 41. – С. 194–410.
15. Франко І. Вибір українських народних пісень // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 10. – С. 111–112.
16. Франко І. Auswahl aus den Volksliedern der Kleingrussen // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 10. – С. 119–132.
17. Франко І. Из німецьких народних пісень // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1977. – Т. 10. – С. 397–414.
18. Франко І. Рецензія на чеські переклади творів Тараса Шевченка // Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 29. – С. 492–544.
19. Франко І. Шевченко в німецькій одязі // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 35. – С. 189–196.
20. Франко І. Шевченко – по-німецьки // Іван Франко. Збір. творів: у 50-ти тт. – К.: Наук. думка, 1983. – Т. 38. – С. 525–530.
21. Ярема Я. Франкознавчі студії; упоряд. С. Яреми; наук. ред. І. Лучук / Я. Ярема. – Львів, 2007. – Вип. 8. – 288 с.
22. Franko I. Beiträge zur Geschichte und Kultur der Ukraine: Ausgewählte deutsche Schriften des revolutionären Demokraten 1882–1915. Unter Mitarbeit von O. Bileckij und I. Bass. Herausgegeben und eingeleitet von E. Winter und P. Kirchner // Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas. Herausgegeben von E. Winter. Band XIV. – Berlin: Akademie-Verlag, 1963. – 578 s.
23. Um die Seele der gesamten Nation zu bereichern / Автор-укладач Н. В. Рокіцька. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2011. – 160 с.
24. Vivere Memento! Antologie deutschsprachiger Werke von Ivan Franko / Herausgeber: A. Paslawska, T. Vogel, A. Woldan. – Lwiw: VNTL-Klasyka, 2016. – 300 s.

REFERENCES

1. Bendzar B. Vklad Ivana Franka v spravu popularizatsii nadban ukrainkoi literatury sered avstriitsiv ta nimtsiv [Ivan Franko's contribution in popularization of Ukrainian literature achievements among Austrians and Germans] // Ivan Franko. Statti i materialy. Ukrainke literaturoznavstvo: Mizhvidomchyi respublikanskyi zbirnyk. Vyp. 3. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu, 1968. S. 83–88.
2. Bendzar B. Poetychna spadshchyna I. Franka nimetskoiu movoiu [Ivan Franko's poetic heritage in German] // Ukrainke literaturoznavstvo: Respublikanskyi mizhvidomchyi zbirnyk. Ivan Franko. Statti i materialy. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu, 1971. Vyp. 14. S. 46–51.
3. Vozniak M. Poezii Shevchenka v nimetskykh perekladakh FrankaZ zhyttia i tvorhosti Ivana Franka. [Shevchenko's poetry in German translations by Franko. From life and work of Ivan Franko]. – K.: Vyd-vo Akademii nauk URSR, 1955. S. 266–303.
4. Hnatiuk M. Ivan Franko i problemy teorii literatury:navch. posib. [Franko and problems of literary theory, teach. guidances]. – K.: VTs «Akademii», 2011. – 240 s.
5. Horak R., Hnativ Ya. Ivan Franko / Kn. desiata. Quo tendis [Ivan Franko. Tenth book. Quo tendis]. – Ch. 1. – Lviv, 2009. – 434 s.
6. Zymomria M., Zymomria I.Ivan Franko:lohika interpretatsii movoiu mety [Ivan Franco: logic interpreting by the language of purpose] //Retseptyvni modeli tvorhosti Ivana Franka. /Za red. prof. M. P. Tkachuka. – Ternopil: TNPU, 2007. – S. 182–194.

7. Kachaniuk-Spiekh I. Bezmezheie pole. Ukrainska poezia u perespivi nimetskoiu movoiu [Boudless field. Ukrainian poetry in German rehash]. – Ternopil, 2010. – 160 s.
8. Kosmeda T.A. Komunikatyvna kompetentsiia Ivana Franka: mizhkulturni, interpersonalni, rytorychni vymiry [Franko's communicative competence: intercultural, interpersonal, rhetorical dimensions]. – Lviv, 2006. – 328 s.
9. Moskalenko M. Narysy z istorii ukrainskoho perekladu [Essays on the History of the Ukrainian translation] // Vsesvit. – 2006.– № 5–6. – S. 174–194.
10. Pohrebennyk Ya. Shevchenko v nimetskomovnomu sviti [Essays on the History of the Ukrainian translation] // Shevchenko i svit. – K.: Dnipro – 1989. – S. 167–200.
11. Rudnytskyi L. Ivan Franko i nimetska literatura: Ch. 10. Vidp. red. O. Kupchynskyi Naukove vydannia. Druhe utochnene i rozshyrene vydannia. [Franko and German literature: scientific publications]. Lviv, 2002. 239 s.
12. Franko I. Promova na 25-litnomu juwilei [Speech by 25-year anniversaries], K.: 1981; t. I, S. 308–311.
13. Franko I. Taras Shevchenko I joho zapovit [Taras Shevchenko and his "Testament"], K.: 1981 t. 34, S. 386–388.
14. Franko I. Narys istorii ukrainsko-ruskoi literatury do 1890 r. [Historical Essay about Ukrainian-Ruthenian Literature till 1890] – Lviv, 1984. – S. 194–410.
15. Franko I. Vybir ukrainskykh narodnykh pisen [The choice of Ukrainian folk songs] // Ivan Franko. Zibr. tvoriv: u 50-ty tt. K.: Nauk. dumka, 1977. T. 10. S. 111–112.
16. Franko I. Auswahl aus den Volksliedern der Kleinrussen // Ivan Franko. Zibr. tvoriv: u 50-ty tt. K.: Nauk. dumka, 1977. T. 10. S. 119–132.
17. Franko I. Iz nimetskykh narodnykh pisen [From German folk songs] // Ivan Franko. Zibr. tvoriv: u 50-ty tt. K.: Nauk. dumka, 1977. T. 10. S. 397–414.
18. Franko I. Retsenziia na cheski pereklady tvoriv Tarasa Shevchenka [Review of the Czech translations of Taras Shevchenko] // Zibr. tvoriv: u 50-ty tt. K.: Nauk. dumka, 1981. T. 29. S. 492–544.
19. Franko I. Shevchenko v nimetskim odiazi [Shevchenko in the German clothing] // Zibr. tvoriv: u 50-ty tt. K.: Nauk. dumka, 1982. T. 35. S. 189–196.
20. Franko I. . Franko I. Shevchenko – po-nimetsky [Shevchenko in German] // Franko I. Zibr. tvoriv: u 50-ty tt. – K., 1983. T. 38. S. 525–530.
21. Iarema Ya. Frankoznavchi studii [Franko's studios] / Uporiadkuv. S. Yaremy; nauk. red. I. Luchuk. Vyp. 8. Lviv, 2007. 288 s.
22. Franko I. Beiträge zur Geschichte und Kultur der Ukraine: Ausgewählte deutsche Schriften des revolutionären Demokraten 1882–1915. Unter Mitarbeit von O. Bileckyj und I. Bass. Herausgegeben und eingeleitet von E. Winter und P. Kirchner // Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas. Herausgegeben von E. Winter. Band XIV. Berlin: Akademie-Verlag, 1963. 578 s.
23. Um die Seele der gesamten Nation zu bereichern / N. V. Rokitska. Ternopil, 2011. – 160 s.
24. Vivere Memento! Antologie deutschsprachiger Werke von Ivan Franko / Herausgeber: A. Paslawska, T. Vogel, A. Woldan.-Lwiw: VNTL-Klasyka, 2016. – 300 s.